

3. Ключко О. О. Профілактика адиктивної поведінки дітей та молоді у контексті підготовки майбутніх соціальних педагогів: монографія. Суми: ФОП Наталуха А. С., 2013. 172 с.

4. Свідовська В. Адиктивна поведінка підлітків як проблема наукового дослідження // Вісник Львівського університету. Серія: психологічні науки. 2020. Випуск 6. С. 108 - 114.

5. Соціальна педагогіка: підручник / за ред. проф. А. Й. Капської. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 256 с.

Карагодіна О. Г.,

доктор медичних наук, професор, завідувачка кафедри соціальної роботи та практичної психології

Академія праці, соціальних відносин і туризму (м. Київ, Україна)

Байдарова О. О.,

кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

ПРИНЦИП УЧАСТІ У ВИЩІЙ ОСВІТІ З СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ: «ІДЕАЛЬНЕ» VS «РЕАЛЬНЕ»

Практично всі соціальні інститути в сучасному світі переживають певні труднощі, спричинені швидким поширенням інформаційних технологій [8; 10], зміною стилів життя [2] та трансформацією ціннісних орієнтацій [7], рефлексованих класичною наукою як аномія [9]. Завдяки технологіям зміни парадигми зазнає і соціальна робота [12]. Вища освіта з соціальної роботи в українських ЗВО втім перебуває в особливо складному становищі: глобальні виклики тут поєднуються з браком усталених національних традицій професійної підготовки соціальних працівників, низьким рейтингом професії, недосконалістю освітніх і професійних стандартів та ін. Оскільки соціальна робота належить до тих систем, що є особливо чутливими до етичного регулювання, поряд із формуванням «операційно-процесуальних» компетентностей освітня підготовка соціальних працівників має забезпечувати інтеріоризацію професійних цінностей та цілковиту «етичну компетентність» майбутніх фахівців. Зазначимо, що ключові принципи етики соціальної роботи [11] суголосні сучасним принципам забезпечення якості освіти в Європейському просторі [13], адже постулюють пріоритетність інтерсуб'єктності учасників професійної взаємодії, повагу до їхньої гідності, сприяння самовизначенню та праву на участь, коректне використання сучасних технологій (в тому числі засобів інформаційної комунікації), професійної добросовісності. Чи мають національні школи з соціальної роботи належні ресурси для впровадження таких цінностей, або для якісної освітньої підготовки майбутніх фахівців? Як мінімізувати брак цих ресурсів?

Вимога «освіта впродовж життя» постає імперативом усвідомлення потреби в безперервному навчанні обох ключових учасників освітнього процесу – здобувачів і викладачів. Втім маємо констатувати інші реалії. Значна частина студентів програм підготовки бакалаврів та магістрів соціальної роботи вступає до ЗВО без належної мотивації до набуття професійної компетентності, будучи скерованими обставинами та (або) батьками на отримання диплому про вищу освіту. Такі тенденції виходять за межі українського освітнього простору і напряму підготовки «соціальна робота» [3]. Імовірно, в основі підміни цілей вищої освіти полягає кілька чинників, як-от невизначеність перспектив майбутнього кар'єрного зростання, зумовлена нестабільністю та непередбачуваністю соціально-економічної ситуації; подовження періоду «рольової невизначеності» в сучасному середовищі; плинність соціальних стандартів. Гіпотетично наразі стикаємося з

кардинальною розбіжністю принципів і практик класичної університетської освіти та реальності метамодерного суспільства, що являє собою «мінливий стан навколо і поза межами... релятивізму та істини, оптимізму та сумнівів, у пошуках безлічі несумірних і невловимих горизонтів» [14]. Але, вочевидь, за будь-якого соціального контексту активна життєва позиція, прийняття відповідальності за власні вчинки залишатимуться вигіднішою поведінковою стратегією. Отже, навіть за слабкої мотивації до навчання соціальної роботи, студенти ЗВО отримують шанси розвинути власні життєві навички та розширити обрії самореалізації, якщо зможуть розгледіти у програмах ті компоненти, що суголосні вимогам їхньої життєвої ситуації.

Гостра конкуренція на ринку освітніх послуг спонукає заклади освіти до пристосувальних тактик з активною рекламою власних освітніх продуктів, заходами «адаптації» студентів до освітнього середовища та вмотивування до навчання, подекуди не відповідних їхнім істинним намірам. Розбіжність цілей суб'єктів освітнього процесу, ігнорування або замовчування браку потреби здобувачів у набутті професійної компетентності унеможливорює утворення прозорих суб'єкт-суб'єктних відносин, формування професійної ідентичності майбутніх соціальних працівників і завдає шкоди професійній ідентичності викладачів. Останні стикаються також і з іншими викликами. Віртуальний публічний простір – динамічний технологічний, економічний, культурний, соціальний і політичний феномен сучасності – проникає у всі сфери суспільного життя, формуючи нові можливості й реалії комунікації [1]. Однак дуже швидка експансія цифрових технологій та кардинальні розбіжності мисленнєвих стратегій старших і молодших поколінь ускладнюють професійну комунікацію, адже викладачі виявляються не вповні готовими до застосування методів навчання, адекватних запитам, можливостям і стилю мислення студентів. Подекуди це призводить до захисної позиції, що полягає в оцінках здобувачів як не здатних до засвоєння академічних вимог або ж недостатньо наполегливих у навчанні. Втім, доступ до digital space суттєво позначається на обох ключових суб'єктах освіти – вони набувають суттєвих переваг і водночас потерпають від надмірного тиску інформації. Усвідомлення і відкрите обговорення цієї проблеми мало б бути покладене в основу побудови стосунків співпраці між викладачами і студентами, а в межах програм підготовки соціальних працівників слугувати прикладом відкритості власному досвіду [4] та відправною точкою формування професійної рефлексії.

Останніми роками, особливо на тлі пандемії Covid-19, викладачі ЗВО старшого віку опинилися в зоні найбільших ризиків, спричинених пришвидшенням технологізації і зміною вимог до забезпечення якості вищої освіти. Загроза втрати авторитету через недостатній рівень володіння інформаційно-комунікаційними технологіями та брак навичок використання іноземної мови для професійної комунікації спричиняє розгубленість, підвищує вразливість та імовірність розвитку професійного вигорання. Водночас ці викладачі мають і значні переваги, що можуть бути корисними в партнерській взаємодії зі здобувачами – їхній досвід систематизації великих обсягів інформації має бути успішно застосованим для виконання тьюторських функцій в освітньому процесі, глибока зацікавленість у переданні власних знань є надійною основою для підтримки постійного зв'язку в умовах дистанційної комунікації зі студентами. Досягнення більшої участі попри труднощі, зумовлені потребою в швидкому засвоєнні великого масиву раніше незнайомих прийомів, подекуди можна здолати через взаємну колегіальну підтримку, вдалий менеджмент, забезпечення технічними засобами навчання і – що найважливіше – через розвиток партнерських стосунків зі здобувачами, відкритість і прозорість у відносинах, визнання вразливості обох суб'єктів у нових, непередбачуваних умовах.

Ще одне проблемне питання розвитку освітньої підготовки студентів ЗВО, що потребує неформальної участі всіх стейкхолдерів у прийнятті рішень та поєднанні зусиль задля його успішного розв'язання – це перспектива запровадження подвійної освіти. За умов порівняно незначної частки практик у загальному обсязі годин освітніх програм першого рівня з соціальної роботи, недостатньої якості практичної підготовки через формальне ставлення

організаторів та брак ресурсів ЗВО і баз практики [6] практична компонента навчання не завжди досягає цілі, й низка компетентностей, що формуються переважно в процесі практичної підготовки, залишаються не сформованими. Ця проблема могла б бути кардинально вирішеною завдяки впровадженню дуальної освіти, однак, через недосконалість нормативно-правової бази, суперечливе ставлення освітніх закладів, недостатню вмотивованість здобувачів і роботодавців успішна реалізація такого проекту наразі є проблематичною [5].

Отже швидкі процеси технологізації, що супроводжують і, водночас, обумовлюють постмодерні соціокультурні процеси, ставлять перед освітою складні завдання, які не мають самоочевидних рішень. Вища освіта з соціальної роботи в Україні на цьому тлі зазнає особливо потужних викликів. Принцип участі, як підґрунтя партнерства для ключових суб'єктів освітнього процесу – викладачів та студентів – за таких умов набуває особливої значущості.

Список використаних джерел

1. Лукін С. Ю. Віртуальний публічний простір та особливості його функціонування. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2020. Вип. 15. С. 66-69. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-5240-2020-15-13>
2. Паньків О. В., Саноцька Н. Я. Швидкість та миттєвість як провідні характеристики сучасного стилю життя // Гілея: науковий вісник. 2018. С. 211 - 215.
3. Седенков А. Н., Атамурова Ф. С. Вопросы совершенствования системы медицинского образования // Здоров'я, медицина та філософія: стратегії виживання. Матеріали ІХ Міжнародного симпозиуму з біоетики (15-16 квітня, 2021 р., м. Київ) / Упор. С.В. Пустовіт, Б. І. Остапенко. Київ : Графіка і дизайн, 2021. С. 79 - 82.
4. Севостянов П. О. Формування особистісного компоненту індивідуального досвіду в тренінговій роботі як шлях до позитивного образу «Я» в контексті узагальнення уявлень особистості про власне благополуччя // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Психологія». 2020. №68. С. 17 - 22.
5. Семигіна Т. В., Карагодіна О. Г. Переваги та виклики дуальної освіти у соціальній роботі // *Impatto dell'innovazione sulla scienza: aspetti fondamentali e applicati: Raccolta di articoli scientifici «ΛΟΓΟΣ» con gli atti della Conferenza scientifica e pratica internazionale (T. 2), 26 giugno 2020. Verona, Italia : Piattaforma scientifica europea, 2020. P. 59 - 61.*
6. Семигіна Т. В. Організація практики студентів спеціальності «Соціальна робота»: досвід України // *Pedagogical concepts and its features, social work and linguology. Dallas : Primedia eLaunch, 2020. P. 2 - 15.*
7. Світове дослідження цінностей 2020 в Україні / Український центр європейської політики. Київ, 2020. 216 с.
8. Чешко В. Ф., Коннова Н. О. Глобально-еволюційна криза техногенної цивілізації та принципи біоетики (філософсько-антропологічне есе) // Здоров'я, медицина та філософія: стратегії виживання. Матеріали ІХ Міжнародного симпозиуму з біоетики (15-16 квітня, 2021 р., м. Київ) / Упор. С. В. Пустовіт, Б. І. Остапенко. Київ : Графіка і дизайн, 2021. С. 96 - 100.
9. Шайгородський Ю. Ж. Аномія як суспільний і особистісний феномен // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2011. Вип. 4. С. 19 - 29.
10. Ямшинська Н. В. Smart технології в освіті // *Web of scholar: International academy journal. Multidisciplinary scientific edition, 2(11) March. Kyiv : RS Global Media LLC company, 2017. P.20 - 23.*
11. Global Social Work Statement of Ethical Principles / IASSW, 2018. URL: <https://www.iassw-aiets.org/2018/04/18/global-social-work-statement-of-ethical-principles-iassw/> (дата звернення: 18.04.2021).
12. Pradeep M. D., Prasad K. K. Modern paradigm shift in social work profession through technology – new dimension in social work education // *International Journal of Current Research and Modern Education. 2016. Volume I, Issue I, P. 433 - 443.*

13. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). Kyiv : CS Ltd., 2015. 32 p. URL: https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf (дата звернення: 19.04.2021).

14. Turner L. Metamodernist. Manifesto // Eros & Kosmos. 2011. URL: <http://www.metamodernism.org/> (дата звернення: 19.04.2021).

Качалова Т. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя (Україна)

ІНДЕКС ІНКЛЮЗІЇ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА РОЗВИТКУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Актуальність. Наше суспільство зобов'язане дати можливість кожній особистості, незалежно від її потреб та інших обставин, повністю реалізувати свій потенціал, приносити користь суспільству і стати повноцінним його членом. В Україні спостерігається тенденція активного включення в соціальне життя осіб з інвалідністю. Цьому сприяє законодавче закріплення права на освіту осіб з особливими освітніми потребами і надає їм можливість отримувати освіту в усіх навчальних закладах. Інклюзивна форма освіти дозволяє студентам з інвалідністю навчатися у ЗВО, поряд з іншими здоровими студентами та створює оптимальні умови навчання.

Сьогодні не можна говорити про розвиток сучасної освіти без процесів реалізації інклюзії. Саме створення інклюзивного освітнього середовища є важливою умовою включення молоді з особливими потребами в освітній процес закладу вищої освіти. Це забезпечить адаптацію студентів до вимог системи вищої освіти та адаптацію системи до потреб таких осіб.

Актуальність проблеми інклюзивної освіти у вищій школі обумовлена перш за все тим, що в Україні навчається близько 0,4% студентів з особливими потребами і проблема навчання та професійної реабілітації таких студентів потребує нових теоретичних і методологічних підходів та новітніх навчальних технологій.

Аналіз сучасних досліджень засвідчує неухильне зростання наукового інтересу до створення освітнього середовища у закладах вищої освіти, що потенційно гармонізує розвиток фізичних і духовних сил, здібностей, обдарувань особистості, оптимізує реалізацію потенціалу в умовах гуманізації суспільства, формування внутрішньої інтелектуальної і моральної свободи особистості, орієнтує на соціально значущі духовні цінності.

Сутність теоретичних понять інклюзивної освіти достатньо повно викладена у працях Д. Гарнера, А. Дайсона, М. Кінг-Сірса, Д. Леско, П. Мітлера, М. Уїлл, А. Лурія, Д. Ельконіна, Т. Лормана, Д. Харві та ін. Вивченням окресленої проблеми на пострадянському науковому просторі чимало приділяють увагу такі вчені, як : В. Ардзінба, Т. Бут, С. Колосов, А. Колупаєва, І. Ломакова, М. Сварнік, В. Ткачук, О. М. Таранченко, І. О. Білозерська, Л. В. Будяк та ін. А в працях В. Бондаря, І. Іванової, І. Калініченко, А. Колупаєвої, К. Кольченко, Г. Нікуліної, Л. Сердюк, А. Шевцова, П. Таланчука обґрунтовано концептуальні основи впровадження інклюзивної освіти в систему вищої освіти України.

Однак, незважаючи на високу потребу в інклюзивній освіті осіб з інвалідністю у ЗВО, її реалізація відбувається з великими труднощами і на даний момент знаходиться на етапі дискусій. На сьогодні не сформовано комплекс нормативно-правових та методичних документів, науково обґрунтованих розробок і рекомендацій, які регулюють і забезпечують організацію навчального процесу студентів з особливими потребами у закладах вищої освіти України; не вивчено проблеми і труднощі соціальної адаптації до вузівського середовища.